

ՀԱՐՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ ՎԱՐԴԱՆԱՆՅԻ ՄԱՍԻՆ

Posted on February 19, 2012 by Keghart

Category: [Opinions](#)

Յարուբ Տեր Դաւիթեան, Լոս Անճելըս, 19 Փետրուար 2012

Դեպքեր կան մեր պատմութեան մէջ, որոնք ներշնչման անհատնում աղբիւր հանդիսացած են մեր ժողովուրդին համար, դիմագրաւելու եւ յաղթահարելու օրհասական կացութիւններ: Անկասկած Վարդանանցն ու Սարդարապատը այդ դեպքերու շարքին ամենէն նշանաւորներն են, որոնց տարուէ տարի յիշատակումը, անոնց խորհուրդները դարձուցած է հայ մարդու նկարագրի ու մտածելակերպի բնագոյային յատկանիշերէն մին: Հետեւաբար, այսօրինակ դեպքերու որեւէ քննարկում կամ վերարժեւորում, միշտ ալ զգացմունքային զեղումներու եւ պոռթկումներու պատճառ կրնայ հանդիսանալ: Միեւնոյն ժամանակ, երբ դեպքին կապակցութեամբ անկայուն կամ հակասական տուեալներու կը հանդիպիս, ճշմարտութեան փնտռտուքը կը ստիպէ քեզ հարցադրումներ եւ վերարժեւորումներ կատարելու, միշտ առաջնորդուելով հայկական այն ասացուածքին իմաստութեամբ, որ զգուշանաս «յօնք շինելու տեղ աչք չհանել»: Ահա այսպիսի քննարկման փորձ մըն է այս յօդուածը, Վարդանանցի կարգ մը հանգամանքներուն վերաբերեալ, որոնք մեր մանկութենէն ի վեր լսած ենք մեր մեծերէն:

Յարուբ Տեր Դաւիթեան, Լոս Անճելըս, 19 Փետրուար 2012

Դեպքեր կան մեր պատմութեան մէջ, որոնք ներշնչման անհատնում աղբիւր հանդիսացած են մեր ժողովուրդին համար, դիմագրաւելու եւ յաղթահարելու օրհասական կացութիւններ: Անկասկած Վարդանանցն ու Սարդարապատը այդ դեպքերու շարքին ամենէն նշանաւորներն են, որոնց տարուէ տարի յիշատակումը, անոնց խորհուրդները դարձուցած է հայ մարդու նկարագրի ու մտածելակերպի բնագոյային յատկանիշերէն մին: Հետեւաբար, այսօրինակ դեպքերու որեւէ քննարկում կամ վերարժեւորում, միշտ ալ զգացմունքային զեղումներու եւ պոռթկումներու պատճառ կրնայ հանդիսանալ: Միեւնոյն ժամանակ, երբ դեպքին կապակցութեամբ անկայուն կամ հակասական տուեալներու կը հանդիպիս, ճշմարտութեան փնտռտուքը կը ստիպէ քեզ հարցադրումներ եւ վերարժեւորումներ կատարելու, միշտ առաջնորդուելով հայկական այն ասացուածքին իմաստութեամբ, որ զգուշանաս «յօնք շինելու տեղ աչք չհանել»: Ահա այսպիսի քննարկման փորձ մըն է այս յօդուածը, Վարդանանցի կարգ մը հանգամանքներուն վերաբերեալ, որոնք մեր մանկութենէն ի վեր լսած ենք մեր մեծերէն:

Յագկերտի Կրօնափոխութեան Հրովարտակը

Մեզի դասաւանդուած է, որ Պարսից Յագկերտ արքան 449 թուականին հրովարտակ ուղարկեց Հայաստան, ստիպելով հայերուն որ կրօնափոխ ըլլան՝ հրաժարին քրիստոնէութիւնէ եւ ընդունին կրակապաշտութիւնը: Հայերը այս հրամանին ընդդիմանալով, ապստամբական շարժումներ ծաւալեցին, որոնք յանգեցան Աւարայրի ճակատամարտին: Հայերու մեծամասնութեան անձանօթ է, որ Աւարայրէն առնուազն վեց ամիսներ առաջ, 450թ.ի աշնան, Հայաստանի մարզպան Վասակ Սիւնիի ջանքերուն

շնորհիւ, Յազկերտ ետ քաշեց այդ հրովարտակը, ոչ միայն հայերուն քրիստոնէական պաշտամունքի ազատութիւն շնորհելով, այլ նաեւ Վրացիներուն, Աղուաններուն եւ Նոյնիսկ բուն Պարստաստանի մէջի քրիստոնէաներուն: Ուրեմն ինչո՞ւ ապստամբութիւնը կանգ չառաւ հոն: Որովհետեւ հայերուն մէջ երկպառակութիւն յառաջ եկաւ, որուն պատճառը կը պարզաբանենք քիչ ետք:

Ապստամբական Շարժման Նախաձեռնողը

Մեզի դասաւանդուած է, որ Վարդան Մամիկոնեանն է իր անունը կրող ապստամբական շարժման նախաձեռնողը: Վարդանանցի մասին երկու աղբիւրներ կան: Մին՝ Եղիշէի «Վարդանանց Պատմութիւնն» է, գրուած Դաւիթ Մամիկոնեան երեցի պատուերով, միւսն ալ Ղազար Փարպեցիի «Հայոց Պատմութիւնն» է, գրուած Վահան Մամիկոնեան մարզպանի պատուերով: Առաջինը աւելի վիպասանական է, մինչ երկրորդը՝ պատմական: Ըստ Եղիշէի, ապստամբական շարժման նախաձեռնողը հայ եկեղեցին է, առաջնորդութեամբ Ղեւոնդ երեցի: Ըստ Փարպեցիի, Վարդան Մամիկոնեանն է նախաձեռնողը: Բայց հետաքրքրական է, որ երբ կը կարդանք այս երկու աղբիւրներուն մէջ գրուած 452 թ.ի Տիգրանի դատավարութեան մասին, կը տեսնենք թէ երկուքն ալ կը հակասեն իրենց պատմութեանց սկիզբի գրածներուն եւ կը ստացուի որ նախաձեռնողը ոչ այլ ոք էր, քան ... մարզպան Վասակ Սիւնին:

Դատավարութեան ընթացքին, Վարդանի կողմակիցները, որպէս իրենց խօսնակ, կ'ընտրեն Վարդանի փեսան՝ Արշալիր Կամսարականը, ներկայացնելու իրենց թեզը: Հոսկէ ի յայտ կու գայ, բերանացի թէ գրաւոր փաստերով, որ հայ նախարարներու երեսանց խոստմնադրութիւնն է ետք, երբ Վարդան իր ընտանիքով կը լքէր Հայաստանը, Վասակը, իր մատանիով կնքուած Աւետարանով ու նամակով, Վարդանին կը համոզէ վերադառնալ Նշելով թէ. 1. Նամակ ուղարկած է Բիւզանդիոնի կայսեր, ապահովելու անոր աջակցութիւնը հայկական ապստամբութեան. 2. Նամակներ ուղարկած է նաեւ Վրացիներու, Աղուաններու, Աղցնիք եւ Անտիոքոս սպարապետին, ապահովելու անոնց աջակցութիւնն ալ. 3. Հայաստանի հարկերը իր քովն են եւ ինք անորմով կրնայ կաշառել Հոները որ Նոյն ատեն ապստամբին պարսիկներու դէմ. 4. Իր պատանդ զաւակներուն դիմաց ինք կրնայ Հայաստան գտնուող պարսիկները կալանաւորել: Այսպիսով ան կը յաջողի համոզել Վարդանը, որ վերադառնայ եւ ստանձնէ հայկական բանակի հրամանատարութիւնը: Հոսկէ բացայայտ կը դառնայ թէ ո՞վ էր շարժման կազմակերպիչ ուղեղը:

Վասակ Կրօնի Թէ՞ Վասակ Հայրենեաց

Մեզի դասաւանդուած է, որ Վարդանանցը կրօնքի եւ Հայաստանի ազատագրութեան պայքար է: Եթէ իրաւամբ այդպէս էր, ուրեմն ինչպէ՞ս բացատրել Եղիշէի հետեւեալ յիշատակումը՝ Արտաշատի 449 թուի ժողովի պատասխանը Միհրնեստի հազարապետին. «Մեր ամբողջ գոյքն ու ստացուածքը քո ձեռքումն են, եւ մեր

մարմինները քո առաջն են. քո կամքի համաձայն արա՛, ինչ ուզում ես: Եթե այս հաւատի մէջ թողնես, Ո՛Չ ԵՐԿՐԻ ՎՐԱՅ ՈՒՐԻՇ ՏԵՐ Կ'ԸՆԴՈՒՄԵՆՔ ԶՈ ՓՈԽԱՐԵՆ (ընդգծ. մեզմէ, ՅՏԴ) եւ ո՛չ էլ երկնքում ուրիշ Աստուած կ'ընդունենք Յիսուս Թրիստոսի փոխարէն ... Ահաւասիկ պատրաստ ենք՝ մեր ամբողջ մարմինը քո ձեռքը տուած. արա՛ շուտով՝ ինչ որ կամենում ես: Զո կողմից տանջանք, իսկ մեր կողմից յանձնառութիւն. ԶՈ ՍՈՒՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ՊԱՐԱՆՈՑՆԵՐԸ (ընդգծ. մեզմէ, ՅՏԴ)»:

Ի՞նչ ազատագրական պայքարի մասին է խօսքը, երբ մեր վիզերը կամովին կ'երկարենք թշնամիի սուրին ընդառաջ: Այս կը նշանակէ, որ այդ ժամանակուան մեր եկեղեցական առաջնորդներուն համար, կրօնական ազատութիւնը աւելի գերադաս էր, քան՝ ազգային անկախութիւնը: Եկեղեցին հայութեան ապագան աւելի երաշխաւորուած կը տեսներ որպէս կրօնական համայնք, քան որպէս պետական ինքնութիւն: Համայնքային մտածողութիւնը կը գերադասուէր պետական մտածողութիւնէն: «Վասն Հայրենեաց»ը աւելի մօտիկ ժամանակներու, 19րդ դարու վերջի շեշտադրում է, երբ ազգայնական շարժումներու տարածման ազդեցութեան տակ, Վարդանանց շարժումն ալ նոր նշանակութիւն ստանալով «ազգայնացուեցաւ»: Մանաւանդ Օսմանեան Կայսրութեան տարածքին, ուր որպէս կրօնական համայնք, կրօնական տօներու յիշատակման ազատութեան քողին տակ, ազգայինն ալ ներառուեցաւ:

Համազգային Ապստամբութիւն ԹԷ՞ Բաղաքացիական Պատերազմ

Մեզի դասաւանդուած է, որ հայերը միասնական, համազգային պայքար մղեցին Պարսիկներու դէմ, բայց Աւարայրի ճակատամարտին, յանկարծ Վասակ Սիւնին Պարսիկներու կողմը անցնելով դաւաճանեց ընդհանուրին:

Երբ աւելի մօտէն կը սերտենք պատմութիւնը, կը տեսնենք որ մինչեւ Բիւզանդիոնի կայսր Թեոդոսի յանկարծամահ ըլլալը Յուլիս 28, 450ին, հայերը միակամ էին: Մարզպան Վասակ Սիւնին ապահոված էր անոր օգնութիւնը մեր ապստամբութեան: Բայց երբ անոր յաջորդած Մարկիանոսը ոչ միայն մերժեց օգնել, այլ նոյնիսկ այդ մասին տեղեակ պահեց Պարսիկներու Յազկերտ արքան, հայկական միասնականութիւնը պառակտուեցաւ:

Վասակ Սիւնին եւ ազդեցիկ հայ նախարարներու մեծ խումբ մը, ինչպէս նաեւ մեծ թիւով հոգեւորականներ, արկածախնդրական համարեցին ապստամբութեան շարունակութիւնը: Մանաւանդ որ 450ի ամռան Փայտակարանի մէջ պարսից հազարապետ Միհրներսէի եւ հայոց մարզպան Վասակ Սիւնիի միջեւ արդէն համաձայնութիւն գոյացած էր, որ Յազկերտը դաւանանքի ազատութիւն կը շնորհէ հայերուն, զանոնք կը ներէ մոգերու սպաննութեանց եւ ատրուշաններու քանդումներուն համար, կը թեթեւցընէ 447թուին իր լիազոր Դենշապուհի պարտադրած տուրքերը, Հայոց Այրուծին պահելու ծախսերը կը հոգայ, եւ պատրաստ է Սասանեան կայսրութեան կազմին մէջ վերականգնելու հայոց թագաւորութիւնը, զոր վերացուցած

շահը գերադասելի պետք է ըլլայ ամեն տեսակի անձնական թէ հատուածական, կուսակցական թէ եկեղեցական շահերէ: Մեր այս համոզումէն առաջնորդուելով է, որ «Մասիս»ի Փետրուար 22, 1997ի թիւին մէջ լոյս տեսած մեր «Պահել Հաւատքը, Խթանել Միտքը» յօդուածով եւ անկէ ետք մի քանի այլ յօդուածներով, բարձրաձայնած ենք Վարդանանցի վերարժեւորման հարցը:

